

КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТОТ НА ЛИЦАТА СО ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПОПРЕЧЕНОСТ ВО РАЗЛИЧНИ ВИДОВИ ДОМУВАЊЕ

Даниела ТАМАШ
Санела СЛАВКОВИЌ

Универзитет во Нови Сад, Медицински факултет, Оддел за специјална едукација и рехабилитација

Примено: 09.04.2018
Прифатено: 15.07.2018
УДК 364-787:364.682.4-056.34

Резиме

Основа: Услугите за поддршка во домот на лицата со интелектуална попреченост (ИП) им овозможува да живеат во рамките на една средина со најмалку рестрикции, што им обезбедува соодветна удобност, професионална поддршка и инклузија во заедницата. Со цел подобрување на квалитетот на услугите за социјална нега, потребно е да бидат земени предвид субјективните искуства на примателите на таквите услуги и објективните индикатори за квалитетот на поддршката, како и истражувањата за различните видови услуги за поддршка кои можат да се поврзат со квалитетот на животот на лицата со ИП.

Метод: Целта на ова истражување беше да се утврди природата на врската помеѓу квалитетот на животот и различните видови домување кај лицата со ИП. Во рамките на истражувањето испитани се 122 возрасни лица со ИП, чија возраст варира од 17 до 79. Примерокот на истражувањето беше поделен во три потпримероци, согласен со видот на домување: институции (n=51), семејства (n=38) и оние кои се вклучени во програмата за поддршка во домот (n=33). Како истражувачки инструмент беше користена Скалата за сеопфатниот квалитет на живот.

Адреса за кореспонденција: Даниела ТАМАШ
Универзитет во Нови Сад, Медицински факултет, Оддел за специјална едукација и рехабилитација
Хајдук Вељкова 3, 21000 Нови Сад, Србија
е-пошта: daniela.tamas@mf.uns.ac.rs

QUALITY OF LIFE OF PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITY IN DIFFERENT TYPES OF HOUSING

Daniela TAMAS
Sanela SLAVKOVIĆ

University of Novi Sad, Faculty of Medicine, Department of Special Education and Rehabilitation

Received: 09.04.2018
Accepted: 15.07.2018
Original article

Abstract:

Background: Supported housing services for people with intellectual disability (ID) enables them to live in the least restrictive environment, providing them with adequate accommodation, professional support and community inclusion. In order to improve the quality of social care services, it is necessary to take into account the service user's subjective experience and objective indicators of the quality of support, and the research on the various types of supported services that could be linked to the quality of life of people with ID.

Method: The objective of this research was to determine the nature of the relationship between the quality of life and the types of housing for people with ID. The study investigated 122 adults with ID, whose ages ranged from 17 to 79 years. The research sample was divided into three sub-samples according to the types of housing: institutions (n=51), families (n=38) and those included in the supported housing programme (n=33). A research instrument used was Comprehensive Quality Of Life Scale.

Corresponding address: Daniela TAMAS
University of Novi Sad, Faculty of Medicine, Department of Special Education and Rehabilitation
Hajduk Veljkova 3, 21000 Novi Sad, Republic of Serbia
Phone: +381642447242
e-mail: daniela.tamas@mf.uns.ac.rs

Резултати: Резултатите од ова истражување покажаа дека луѓето со ИП кои добиваат соодветна поддршка во рамките на нивните домови изразуваат поголемо задоволство во поглед на нивниот квалитет на живот во споредба со другите две подгрупи, како и дека имаат подобар квалитет на живеење од оние испитаници кои живеат во институција.

Заклучоци: Видот на домување е значајно поврзан со квалитетот на животот што го имаат лицата со ИП и значењето кое тие им го придаваат на различните категории на квалитет на живот, чувството на задоволство кое произлегува од личните достигнувања и искуството на социјална припадност.

Клучни зборови: интелектуална појреченост, поддршка во домови, квалитет на живото, социјална грижа.

Вовед

Холистичкиот пристап на проценка на квалитетот на животот имплицира дека неколку аспекти од една индивидуа се во континуирана интеракција со различни аспекти од околината што ги опкружува, како што се физички, социо-културни, политички и економски, како резултат на тоа, квалитетот на животот е еден од клучните концепти во однос на менталното здравје на лицата со интелектуална попреченост (ИП) (2-4). Овој концепт е особено значаен за лицата со ИП од гледна точка на опсегот и длабочината на социјалната инклузија, која се однесува на партиципацијата во рамките на заедницата, социјалната интеракција, чувството на припадност кон некоја социјална мрежа, перцепцијата за посакуваната социјална улога и другите лица да имаат доверба дека тие можат да ја изведат таа нивна социјална улога во рамките на нивната заедница (5, 6). Разликите во степенот и длабочината на интерперсоналната димензија на социјалната инклузија во голема мера зависи од различните карактеристики во кои може да се случи социјалната инклузија (6). Во последните години, се појавија нови модели кои се однесуваат на социјалната политика и организацијата на индивидуализирана поддршка за лицата со ИП, а која е поврзана со квалитетот на животот (7). Способноста за донесување одлуки и избори има големо влијание врз перцепцијата на индивидуата за нејзиниот/неговиот квалитет на живот и добросостојба (2). Интерактивниот модел за квалитетот на животот на лицата со ИП ги вклучува и објективните индикатори за живо-

Results: The results from this study show that people with ID who receive supported housing services express greater satisfaction with the quality of life compared to the other two sub-samples, as well as having a better quality of life compared to respondents living in institution.

Conclusions: The type of housing is significantly associated with the quality of life for people with ID and importance they attribute to various categories of quality of life and the feeling of life satisfaction derived from personal accomplishments and the experience of social belonging.

Keywords: intellectual disability, supported housing, quality of life, social care.

Introduction

Holistic approach to the quality of life assessment implies that various aspects of an individual are in a continuous interaction with diverse environmental aspects, such as physical, socio-cultural, political, and economic; thus, rendering the quality of life one of the key concepts regarding mental health of people with intellectual disability (ID) (2-4). This concept is especially important for people with ID from the perspective of the scope and depth of social inclusion, which implies community participation, social interaction, sense of belonging to social network, the perception of the valued social role and that they are trusted to perform that social role in the community (5,6). Differences in the extent and depth of the interpersonal dimension of social inclusion depend to a large extent on the different settings in which social inclusion may take place (6). In recent years, new models have emerged with respect to social policy and organization of individualized supports to people with ID related to the quality of life (7). The possibility to make choices and decisions has a major impact on the individual's perception of his/her own quality of life and well-being (2). An interactive model of the quality of life of people with ID includes objective life indicators; subjective feeling of life satisfaction and the importance of objective living conditions and individual's subjective perception of

тот, субјективните чувства за задоволството од животот и важноста на објективните услови за живот и перцепцијата на индивидуата за нејзината добросостојба во смисла на различните домени на животот (8). Мултидимензионалниот модел за квалитетот на животот е под влијание на околните фактори и личната интеракција со таа околина, која е зајакната од можноста за сопствено определување, пронаоѓањето на животната цел и имањето на чувство на припаѓање (9). Слабото ниво на квалитетот на животот, фрустрациите, поткопувањето на потребите, ограничените можности за извршување активности или несоодветната комуникација често може да биде причината за проблемите во однесувањето кај лицата со ИП. Понатаму, чувството на задоволство, квалитетот на комуникацијата и социјалните врски, личната способност, способноста за индивидуален живот и независност кај лицата со ИП може да се анализира во врска со местото на нивното домување (10).

Висок квалитет на живот во рамките на примарното семејство за лицата со ИП не секогаш е гаранција. Лицето со ИП често има големо влијание врз функцијата, улогата и динамиката на врските помеѓу членовите во семејството, како и големината и структурата на социјалните мрежи на семејството (11). Врската родител - дете во семејствата во кои има дете со интелектуална попреченост е често врска на зголемена заштита врз детето, и понекогаш изгледа како тие да немаат реалистичен став кон попреченоста на нивното дете, бидејќи тие имаат преголеми очекувања кои можат да доведат до заемна фрустрација, која може значајно да влијае врз нивниот квалитет на живот (12). Покрај тоа, квалитетот на животот на лицата со ИП и нивните семејства е под значајно влијание од отсуството на неопходната професионална поддршка во одредени специфични животни ситуации (3).

Од друга страна, квалитетот на животот на лицата со ИП во рамките на институциите е често на многу ниско ниво поради ниската фреквенција на социјални контакти, депривацијата од социјална партиципација, недостигот на социјална поддршка и позитивниот социјален стимул, како и релативно големиот број на непријатни животни ситуации (13,14).

Новите форми на поддршка на лицата со ИП, како што се услугите за поддршка во домовите, имаат високо влијание врз подобрувањето на нивните вештини, преку зголемувањето на можноста за донесување одлуки, сопствената детерминираност, партиципацијата во социјалните мрежи како додаток

well-being in terms of various life domains (8). A multidimensional model of the quality of life is influenced by environmental factors and personal interaction with that environment, which is enhanced by the possibility of self-determination, finding life purpose and having a sense of belonging (9). Poor level of quality of life, frustrations, undermined needs, limited choice of activities or inadequate communication can often be the cause of the behavioral problems of people with ID. Furthermore, the feeling of satisfaction, the quality of communication and social relationships, personal competence, capability of independent living and independence in people with ID can be analyzed in relation to the place of residence (10).

A high quality of life in primary families for persons with ID is not always guaranteed. A person with an ID often has a great influence on the function, role and dynamics of a relationship among other family members, as well as the size and the structure of family's social network (11). The parent-child relationship in families of children with intellectual disabilities is often overprotective in relation to a child, and sometimes they seem not to have a realistic attitude towards the disability of their child since they have too many expectations which can lead to mutual frustration, which significantly affect the quality of their lives (12). Moreover, the quality of life for people with ID and their families is considerably impacted by the absence of necessary professional support in specific life situations (3).

On the other hand, quality of life of persons with ID in institutions is often at a very low level due to the low frequency of social contacts, deprivation of social participation, lack of social support and positive social stimuli, as well as a relatively large number of unpleasant life situations (13, 14).

New forms of support for people with ID, such as supported housing services, have largely resulted in the improvement of their life skills, by increasing the possibility of making choices, self-determination, participation in social networks in addition to community activities and personal satisfaction based on social inclusion (15, 16).

на активностите во заедницата и личното задоволство засновано на социјалната инклузија (15,16).

Анализите за импактот кој е предизвикан од моменталните социјални трендови врз квалитетот на животот на лицата со ИП и испитувањето на различните варијации на резултатите спроведени преку споредба на ефектите поврзани со различните видови поддршка и видовите на услугите на поддршка во домот е од големо значење, бидејќи ни дава увид на карактеристиките на структурните и организационите фактори кои влијаат врз квалитетот на услугите (16).

Овие факти нè поттикнува да го спроведеме ова истражување со цел да ја утврдиме природата на врската помеѓу квалитетот на животот и видовите услуги за поддршка во домот за лица со ИП.

Материјали и методи

Испитаници

Истражувањето беше спроведено во Србија и вклучува три потпримероци на испитаници: лица со ИП кои живеат во некоја институција, лица кои живеат со нивните примарни семејства и оние кои се вклучени во програмата за поддршка во домовите.

Од вкупно 122 испитаници, 51 (41.8 %) од нив домуваа во институции, 38 (31.1 %) живеат со нивните семејства и 33 (27 %) беа вклучени во услугите за поддршка во домот. Односот помеѓу испитаниците во однос на пол е 67 машки испитаници и 53 женски. Во однос на полот не постои статистички значајна разлика помеѓу дадените потпримероци $\chi^2(2)=1.06$, $p=0.59$. Возраста на испитаниците варира од 17 до 79 години ($AS=39.95$, $SD=13.90$). Во примерокот на истражувањето постоеше значајна статистичка разлика во рамките на возраста $F=61.00$; $p=0.000$. Следствено на тоа, тестот за најмалку значајната разлика (LSD) ја потврди статистички значајната разлика помеѓу сите три потпримероци во врска со возраста ($p=0.000$).

Испитаниците беа анкетирани со нивна согласност и со согласност на нивните координатори, во рамките на институциите и организациите во кои беше спроведено истражувањето. За истражувањето беше употребен анкетен прашалник, а истражувањето беше спроведено од професионалниот персонал кој работи во институциите и организациите кои даваат поддршка за испитаниците и се запознаени со карактеристиките на нивното однесување и нивните индивидуални карактеристики.

Analysis of the impact caused by the current social trends on the quality of life for people with ID and examination of result variations conducted by comparing the effects associated with different types of support and types of supported housing services is of great importance because it gives us insight into the characteristics of structural and organizational factors that affect service quality (16).

These facts prompted us to conduct this research with the goal of determining the nature of the relationship between the quality of life and types of supported housing services for people with ID.

Materials & methods

Participants

The research was carried out in Serbia and included three sub-samples of respondents: persons with ID living within an institution, with their primary families and those included in the supported housing program. Out of the total 122 respondents, 51(41.8%) were residents of the institution; 38(31.1%) lived with their families and 33 (27%) were included in the supported housing services. The ratio of the examined respondents by gender was 67 male while 53 were female. With respect to gender there was no statistically significant difference among the given sub-samples, $\chi^2(2)=1.06$, $p=0.59$. The age range of respondents was from 17-79 years ($AS=39.95$; $SD=13.90$). In the research sample there was a statistically significant difference in the age range $F=61.00$; $p=0.000$. Accordingly, post-hoc Least Significant Difference (LSD) test confirmed statistically significant differences among all three sub-samples in relation to age ($p=0.000$).

Respondents were surveyed with their consent and the consent of coordinators at institutions and organizations in which the research was carried out. A questionnaire survey used in the research was conducted by professional staff who work in institutions and organizations that provide support to respondents and are familiar with the characteristics of their behavior and individual characteristics.

Инструменти и процедури на тестирање

Со цел да се процени квалитетот на животот на испитаниците, петтото издание на **Скалата за сеопфатниот квалитет на живот** беше искористено како истражувачки инструмент за процена на квалитетот на животот кај популацијата на лица со интелектуална и друг вид когнитивна попреченост (1). Преку испитувањето на објективните услови и субјективните искуства на испитаниците, седум категории од квалитетот на живот беа утврдени: материјална добросостојба, здравје, продуктивност, интимност, безбедност, позицијата во заедницата и емоционална добросостојба. Врз основа на резултатите од истражувањето, доверливоста во потпримерокот е висока ($\alpha=0.793-0.873$).

Резултати

Резултатите од истражувањето покажаа дека помеѓу трите потпримероци постои статистички значајна разлика во квалитетот на животот низ категориите на **продуктивност, интимност, емоционална добросостојба и позиција во заедницата, додека во категориите на материјална добросостојба, здравје и безбедност** не беше манифестирана таа разлика. Во категоријата на продуктивност, испитаниците кои беа вклучени во програмите за поддршка во домот имаат статистички значаен ($p<0.05$) подобар квалитет на живот во споредба со другите испитаници во доменот на платена работа ($\chi^2(2)=17.933$; $p=0.000$) и организацијата на слободното време ($p=0.018$).

Во однос на категоријата на интимност, испитаниците кои живеат надвор од некоја институција споредено со испитаниците кои живеат во некоја институција е статистички значајно поверојатно да разговараат со пријатели ($\chi^2(2)=15.601$; $p=0.000$), да добиваат внимание кога се тажни ($\chi^2(2)=13.150$; $p=0.001$) и да добијат можност да работат заедно со некој од околината и да се вклучат во активностите кои тие сакаат да ги извршуваат ($\chi^2(2)=6.455$; $p=0.041$). Во категоријата на емоционална добросостојба, испитаниците кои живеат надвор од некоја институција споредено со испитаниците кои се во некоја институција имаат статистички значајно подобри резултати во однос на способноста да го прават она што тие сакаат да го прават и да ги исполнат нивните желби ($\chi^2(8)=19.176$; $p=0.014$) и статистички значајно тие немаат желба наутро да станат од кревет ($p=0.000$).

Instruments and testing procedures

In order to assess the quality of life of the respondents, the fifth edition of **The Comprehensive Quality of Life Scale** was used as a research instrument to assess the global quality of life in the population of persons with intellectual and other cognitive disorders (1). By examining objective conditions and the subjective experience of the respondents seven categories of quality of life were assessed: material well-being, health, productivity, intimacy, safety, community position and emotional well-being. Based on the results of our research, the reliability of the subsample is high ($\alpha=0.793-0.873$).

Results

The results of our research show that among the three sub-samples there were statistically significant differences in the quality of life across the categories of **productivity, intimacy, emotional well-being and community position, while in the categories of material well-being, health and safety** they were not manifested. In the productivity category, respondents who were included in a supported housing program have a statistically significantly ($p<0.05$) better quality of life than other respondents in the domain of paid work ($\chi^2(2)=17.933$; $p=0.000$) and leisure time organization $p=0.018$).

With regard to the category of intimacy respondents who live outside the institution compared to respondents living in the institution are statistically significantly more likely to talk to friends ($\chi^2(2)=15.601$; $p=0.000$); get attention when they are sad ($\chi^2(2)=13.150$; $p=0.001$) and have the opportunity to work together with someone from the setting and to engage in the activities they want to do ($\chi^2(2)=6.455$; $p=0.041$). In the category of emotional well-being respondents who live outside the institution compared to respondents in the institution have statistically significantly better results regarding the ability to do something they want to do and fulfill their wishes ($\chi^2(8)=19.176$; $p=0.014$) and statistically significantly they have no desire to get out of bed in the morning ($p=0.000$).

Во табелата бр. 1 се прикажани резултатите од категоријата *позиција во заедницата*, статистички значајната разлика помеѓу сите три подпримероци. Согласно со видот на домување се појави во варијаблите на припадност во некоја група ($\chi^2(2)=20.288$; $p=0.000$). Испитаниците кои се вклучени во програмите за поддршка во домот беа во поголема мера претставени во овој примерок отколку членовите во организации, асоцијации, клубови или групи, во споредба со другите два подпримероци, и во врска со подпримерокот кој се однесува на оние коишто живеат во институција, тие почесто посетуваат ресторани ($p=0.049$). Во примерокот од лица коишто живеат надвор од некоја институција во споредба со оние коишто живеат во институција, статистички значајно е тоа што овие лица почесто посетуваат кафулиња или пекари, разговараат со нивните соседи, одат во кино и во театар, се спортски активни, одат во организациите чишто членови се ($p=0.000$). Статистички значајна разлика беше добиена во варијаблата за посета на натпревари ($p=0.000$) и роднини или пријатели ($p=0.000$) помеѓу испитаниците коишто живеат во семејства, за разлика од другите две групи.

Table 1 shows the results in the *category of community position*; the statistically significant difference between all three sub-samples according to the type of housing appeared in the variables of belonging to a particular group ($\chi^2(2)=20.288$; $p=0.000$). Respondents included in supported housing program were significantly more represented than members of an organization, association, club or group, compared to the other two sub-samples, and in relation to the sub-sample encompassing those living in the institution, they visit restaurants significantly more frequently ($p=0.049$). Sub-sample comprising persons who live outside the institution in relation to those who live in the institution statistically significantly more often visit cafes or pastry shops, talk to neighbours, go to the cinema and theatre, have sports activities, go to the organizations they are involved in ($p=0.000$). A statistically significant difference was obtained in the variable of visits to matches ($p=0.000$) and relatives or friends ($p=0.000$) among respondents living with families in relation to the remaining two subsamples.

Табела 1 / Table 1. Положба во заедницата – слободни активности / Community position - leisure activities

		AS	SD	df	p
Оди во клуб/група/заедница / Go to a club/group/society Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3	Институции / Institutions	0,08	0,56	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	2,97	4,35		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	2,52	2,99		
Оди во хотел/бар/паб / Go to a hotel/bar/pub Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3	Институции / Institutions	0,08	0,34	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	1,57	2,86		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	1,32	1,80		
Во живо гледа спортски настани / Watch live sporting events Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 2-3	Институции / Institutions	0,22	0,50	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	1,54	2,30		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	0,23	0,76		
Оди во верски објекти (црква) / Go to a place of worship (church) Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-3, 2-3	Институции / Institutions	0,08	0,56	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	0,38	0,68		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	0,94	1,39		

Разговара со соседите / Chat with neighbours Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3	Институции / Institutions	1,63	4,60	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	13,03	8,13		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	11,81	11,51		
Јаде надвор / Eat out Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-3	Институции / Institutions	0,10	0,41	2,116	0,049
	Примарни семејства / Primary families	0,24	0,76		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	0,61	1,50		
Оди во кино / Go to a movie Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3	Институции / Institutions	0,12	0,33	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	1,43	1,09		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	1,58	1,96		
То посетува семејството или пријателите / Visit family or friend Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3, 2-3	Институции / Institutions	0,53	1,63	2,116	0,000
	Примарни семејства / Primary families	5,49	5,35		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	2,19	2,01		
Спортува или оди во вежбајна / Play sport or go to a gym Статистички значајна разлика: 1-2, 1-3 / Statistically significantly different: 1-2, 1-3, 2-3	Институции / Institutions	0,02	0,14	2,115	0,000
	Примарни семејства / Primary families	3,38	6,18		
	Програми за поддржано живеење / Supported housing programme	6,90	10,13		

Резултатите од субјективната проценка на значајноста на квалитетот на живот покажуваат дека испитаниците кои живеат надвор од институција во однос на оние кои се во институција, статистички значајно даваат поголемо значење во сите категории, освен за материјалната добросостојба и за здравјето. Испитаниците кои живеат во домови со поддршка во споредба со другите испитаници, покажуваат статистички значајно поголемо задоволство во сите категории за квалитетот на животот, освен во категориите на интимност и емоционална добросостојба каде не постои разлика помеѓу испитаниците кои живеат надвор од институција. Резултатите од проценката на персоналот за значајноста што испитаниците со различен вид домување ја даваат за испитуваните категории на квалитет на живот покажуваат дека испитаниците кои живеат надвор од институциите даваат статистички значајна важност за квалитетот на живот во сите категории, освен во категоријата на материјална добросостојба, додека задоволството е статистички значајно повисоко во сите категории. Резултатите од пост-хок анализите кои беа спроведени со примена на тестот LSD со цел да се спореди зна-

The results of a subjective assessment of the importance of quality of life show that respondents who live outside the institution in relation to institution-based respondents, statistically significantly give greater importance to all categories, except for material well-being and health. Respondents living in supported housing compared to other respondents, show statistically significantly more subjective satisfaction with the quality of life in all categories, except in the categories of intimacy and emotional well-being where there is no difference between the respondents outside the institution. The results of staff assessment of the importance that respondents in different types of housing give to the examined categories of quality of life show that respondents outside the institution give statistically significant importance to the quality of life in all categories, except in the category of material well-being, while satisfaction is statistically significantly higher in all categories.

The results of the post-hoc analysis performed by applying the LSD test in order to compare the

чајната разлика во субјективната проценка кај испитаниците и проценката од страна на експертите при искусувањето на задоволство со материјалната добросостојба укажува дека субјективните искуства на задоволство е статистички значајно поголемо во потпримерокот кај оние кои живеат во дом во кој имаат поддршка во однос на испитаниците кои се во институција ($p=0.040$), кое е исто така прикажано од резултатите од проценката на персоналот ($F=5.918$; $p=0.004$).

Во областа на **здравјето**, резултатите покажуваат дека испитаниците кои живеат надвор од институција даваат статистички значајно поголема важност на здравјето, во споредба со испитаниците кои живеат во институција ($p=0.000$) и во врска со испитаниците кои живеат во дом во кој имаат поддршка покажуваат статистички значајно поголемо задоволство, што кореспондира со резултатите добиени од проценката на персоналот.

Во категоријата на **продуктивност**, испитаниците кои живеат надвор од некоја институција изразуваат статистички значајно поголемо искуство во важноста на содржината која тие ја изучуваат во однос на испитаниците кои живеат во институција ($p=0.000$), додека субјективното искуство за задоволството кај испитаниците кои имаат поддршка во нивните домови е статистички значајно поголемо во однос на другите два потпримероци ($p=0.000$), што е исто така рефлектирано во резултатите од проценката на персоналот.

Испитаниците кои живеат надвор од некоја институција во категоријата на **интимност** имаат статистички значајно поголема важност во тоа што имаат близок пријател или семејство ($p=0.000$) при искажувањето на нивното задоволство за тоа, споредено со испитаниците кои живеат во институција ($p=0.003$), кои се во согласност со резултатите од проценката на персоналот.

Резултатите од субјективното искуство за важноста и значењето на чувството на **сигурност** покажуваат статистичка значајна разлика во врска со видот на домување, кај испитаниците кои живеат во институција истото е статистички помалку значајно отколку кај испитаниците коишто живеат надвор од институција. Испитаниците коишто живеат во домови за поддршка покажуваат статистички значајно поголемо ниво на задоволство преку чувството на сигурност во споредба со испитаниците коишто живеат во институција и со семејството. Резултатите од одговорите на персоналот се совпаѓаат со резултатите на испитаниците.

Во категоријата **статус во заедницата**, субјективното

significant differences in the subjective assessment of the respondents and the assessment by experts on experiencing satisfaction with material well-being indicate that the subjective experience of satisfaction is statistically significantly higher in the sub-sample of those living in supported housing in relation to respondents in the institution ($p=0.040$), which is also shown by the results of staff assessment ($F=5.918$; $p=0.004$).

In the **health** domain, the results show that respondents who live outside the institution give statistically significantly higher importance to health, compared to respondents living in the institution ($p=0.000$), and in relation to them respondents living in supported housing show statistically significantly higher satisfaction, which coincides with the results of staff assessment.

In the category of **productivity**, respondents who live outside the institution express a statistically significantly higher experience of the importance of the content they are studying in relation to respondents living in the institution ($p=0.000$), while the subjective experience of satisfaction with the respondents in the supported housing is statistically significantly higher in relation to the other two sub-samples ($p=0.000$), which was also reflected in the results of staff's assessment.

Respondents who live outside the institution in the category of **intimacy** statistically significantly attribute greater importance to having a close friend or family ($p=0.000$) expressing their satisfaction about it, compared with the respondents living in the institution ($p=0.003$), which is in accordance with the results of staff's assessment.

The results of a subjective experience of importance and satisfaction for feeling **safe** are statistically significantly different in relation to the type of housing; to respondents living in the institution, it is statistically significantly less important experience of safety than to respondents who live outside the institution. Respondents living in a supported housing show a statistically significantly higher level of satisfaction by feeling safe compared to respondents living in the institution and in the family. The results of the staff's response are being matched with the results of the respondents.

In the category of the community **status**, a subjective experience of the importance of realizing some

искуство за важноста од согледувањето дека некои активности со луѓето надвор од нивниот дом е статистички значајно повеќе истакнато во подпримерокот на лица кои живеат надвор од институција отколку кај оние коишто живеат во институција ($p=0.000$) и чувството на задоволство е статистички најмногу истакнато кај испитаниците коишто живеат во домови со поддршка во однос со другите два потпримероци ($p=0.000$). Резултатите од проценката на персоналот за задоволството кај испитаниците кои учествуваат во нивните заедници и важноста која им се придодава на таквото учество укажува дека ова чувство е посилено помеѓу испитаниците коишто живеат надвор од институција отколку кај оние коишто живеат во институција ($p=0.000$).

Во категоријата на **емоционална добросостојба** која се заснова на проценката на субјективните искуства за важноста и значењето на нивната сопствена емоционална состојба, резултатите покажаа дека помеѓу испитаниците коишто живеат надвор од некоја институција постои статистички значајна разлика во однос со испитаниците коишто живеат во некоја институција ($p=0.000$). Испитаниците кои добиваат дополнителна поддршка во нивните домови се статистички значајно задоволни со нивната среќа и сметаат дека е повеќе значајна отколку потпримерокот на испитаниците коишто живеат во институција. Базирано на анализите од проценката на персоналот, во однос на перцепцијата за важноста и задоволството на испитаниците кога станува збор за нивната среќа, статистички значајна разлика ($p=0.000$) беше утврдена помеѓу групите на испитаници коишто живеат надвор од институција во споредба со испитаниците коишто живеат во институција ($p=0.000$).

Бидејќи постои статистички значајна разлика помеѓу потпримероците, ние направивме проценка на импактот што возраста и видот на домување го имаат врз испитаните индикатори за квалитетот на животот. Во Табелата бр. 2 се прикажани резултатите кои укажуваат дека видот на домување има статистички значајно влијание врз сите индикатори, додека возраста не е присутна, освен во варијаблата на интимност каде е прикажано дека возраста има статистички значајно влијание врз субјективното искуство во однос на имање близок пријател или семејство, додека важноста на овој аспект се намалува со текот на годините ($B=-0.01$; $F=4.99$; $p=0.03$; $P.Eta^2=0.043$), што исто така се однесува и на резултатите добиени при проценката направена од вработениот персонал ($B=-0.02$; $F=3.95$; $p=0.05$; $P.Eta^2=0.034$).

activities with people outside the setting in which they live is statistically significantly more prominent in the sub-sample of people living outside the institution than those in the institution ($p=0.000$), and the sense of satisfaction is statistically significantly the most prominent in respondents living in supported housing in relation to the other two sub-samples ($p=0.000$). The results of the staff's assessment of the respondents' satisfaction with community participation and importance attributed to it indicate that this feeling is stronger among the respondents outside the institution than those in the institution ($p=0.000$).

In the category of **emotional well-being** based on the assessment of the subjective experience of importance and satisfaction with their own emotional state, the results show that among the respondents living outside the institution there is a statistically significant difference in relation to respondents living in the institution ($p=0.000$). Respondents receiving supported housing are statistically significantly satisfied with their happiness and consider it more important than the sub-sample of the institution-based respondents ($p=0.003$). Based on the analysis of the staff assessment, regarding the perception of the importance and satisfaction of the respondents when it comes to their happiness, a statistically significant difference ($p=0.000$) was obtained between the groups of respondents outside the institution compared to respondents in the institution ($p=0.000$).

Given that among the sub-samples there was statistically significant difference, we made an assessment of the impact of age and type of housing on the examined indicators of quality of life. Table 2 shows the results which indicate that the type of housing has a statistically significant influence on all indicators, while the age is not present, except in the intimacy variable where it has been shown that age has a statistically significant influence on the subjective experience of having a close friend or family, whereas the significance of this aspect decreases with age ($B=-0.01$; $F=4.99$; $p=0.03$; $P.Eta^2=0.043$), which also refers to the results of the assessment of the employed staff ($B=-0.02$; $F=3.95$; $p=0.05$; $P.Eta^2=0.034$).

Табела 2 / Table 2: Влијанието на возрастта и типот на домување врз квалитетот на животот / Influence of age and type of housing on quality of life

Категорија / Category	Вид на проценка / Assessment type	Субскала / Subscales	Возраст / Age			Тип на домување / Type of housing		
			F	p	P.Eta ²	F	p	P.Eta ²
Здравје / Health	Субјективна проценка / Subjective assessment	Важност / Importance	0,01	0,94	0,000	12,56	0,00	0,185
		Сатисфакција / Satisfaction	0,10	0,76	0,001	2,84	0,06	0,049
	Проценка од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	0,34	0,56	0,003	7,73	0,00	0,122
		Сатисфакција / Satisfaction	0,00	1,00	0,000	3,55	0,03	0,060
Продуктивност / Productivity	Субјективна проценка / Subjective assessment	Важност / Importance	0,63	0,43	0,006	13,87	0,00	0,199
		Сатисфакција / Satisfaction	2,34	0,13	0,020	9,62	0,00	0,147
	Проценка од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	1,40	0,24	0,012	10,04	0,00	0,152
		Сатисфакција / Satisfaction	1,27	0,26	0,011	10,23	0,00	0,154
Интимност / Intimacy	Субјективна проценка / Subjective assessment	Важност / Importance	4,99	0,03	0,043	8,11	0,00	0,127
		Сатисфакција / Satisfaction	1,56	0,21	0,014	3,30	0,04	0,056
	Проценка од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	3,20	0,08	0,028	2,70	0,07	0,046
		Сатисфакција / Satisfaction	3,95	0,05	0,034	2,86	0,06	0,049
Сигурност / Safe	Субјективна проценка / Subjective assessment	Важност / Importance	0,43	0,51	0,004	4,08	0,02	0,068
		Сатисфакција / Satisfaction	1,48	0,23	0,013	8,98	0,00	0,138
	Проценка од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	0,34	0,56	0,003	6,23	0,00	0,100
		Сатисфакција / Satisfaction	1,55	0,22	0,014	4,11	0,02	0,068
Општествен статус /	Субјективна проценка / Subjective	Важност / Importance	0,03	0,87	0,000	8,82	0,00	0,136

Community status	assessment	Сатисфакција / Satisfaction	3,44	0,07	0,030	11,42	0,00	0,169
	Оцена од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	0,24	0,63	0,002	7,23	0,00	0,114
		Сатисфакција / Satisfaction	0,03	0,87	0,000	12,56	0,00	0,183
Емоционала добросостојба / Emotional well-being	Субјективна оцена / Subjective assessment	Важност / Importance	1,47	0,23	0,013	8,43	0,00	0,131
		Сатисфакција / Satisfaction	0,04	0,85	0,000	8,41	0,00	0,131
	Оцена од персоналот / Staff assessment	Важност / Importance	0,90	0,34	0,008	9,63	0,00	0,147
		Сатисфакција / Satisfaction	1,33	0,25	0,012	6,78	0,00	0,108

Дискусија

Врз основа на статистичките анализи беше утврдено дека видот на домување има статистички значајно влијание врз субјективното искуство на задоволство и важноста во сите испитани категории, во однос на квалитетот на животот на испитаниците, додека возраста на испитаниците нема значајно влијание. Резултатите од проценката на субјективните искуства за квалитетот на животот кореспондираат со резултатите од проценката на вработените кои ги поддржуваат испитаниците во однос на нивното задоволство и нивното нагласување за важноста на одредена категорија од нивниот квалитет на живот.

Нашето истражување е во согласност со резултатите од другите автори кои го проценувале задоволството од квалитетот на животот кај лицата со ИП кои имаат различен вид домување и кои откриле дека лицата коишто живеат во отворени заедници, во споредба со оние коишто живеат во институции, имаат значајно повисоко ниво на задоволство во однос на одредени области кои се поврзани со вработување и контакти во рамките на нивната социјална околина (17). Во нашето истражување, испитаниците коишто се дел од програмата за поддршка во домот имаат постигнато статистички значајно подобар квалитет на живот во областа на продуктивност, во однос на варијаблите за вработување и организација на слободното време, во споредба со оние испитаници кои се дел од другите два потпримероци.

Discussion

Based on the statistical analysis, it was determined that the type of housing has a statistically significant influence on the subjective experience of satisfaction and the importance in all the examined categories of the respondents' quality of life, while the age of the respondents has no significant impact. The results of the assessment of the subjective experience of the quality of life coincide with the results of the assessment of the employees who support the respondents regarding their satisfaction and their emphasis of the importance of certain categories of quality of life.

Our research is in accordance with the findings of the authors who assessed satisfaction with the quality of life of people with ID in different types of housing and found that people living in open source community compared with those living in an institution have a significantly higher level of satisfaction with living in domains which are related to work engagement and contacts with the social environment (17). In our research, respondents who are included in the supported housing program have achieved statistically significantly better quality of life in the productivity domain regarding variables of work engagement and leisure time organization as compared to respondents from the other two sub-samples.

Социјалната поддршка, квалитетот од интерперсоналните врски и врските со пријателите може да бидат предуслови за задоволство во категориите на здравство и материјална добросостојба и во групата на испитаниците со ИП и во групата на генерална популација, кои се во блиска врска со субјективното искуство за квалитетот на живот (17-21). Резултатите од нашето истражување исто така покажаа дека испитаниците коишто живеат надвор од институција имаат повеќе врски со пријателите и членовите на семејството, учествуваат во социјални активности и тие се членови на социјални групи и асоцијации и покажуваат поголемо задоволство со нивниот квалитет на живот. Степенот до кој социјалната околина е значајна е прикажан од страна на резултатите од компаративни истражувања за поддршка во домот на лицата со ИП, според кои еден од најзначајните фактори за успехот на програмата и субјективното искуство за квалитетот на животот кај лицата со ИП е влијанието на достапноста на персоналот што ја дава поддршката (22-26). Од друга страна, однесувањето на персоналот кон корисниците е поврзано со бихевиоралните проблеми, условите на домување и видовите на поддршка (8, 27). Во прилог на промената на сместување, потребно е да дојде до промена на пристапот на персоналот за поддршка и базирање на истиот врз основа на индивидуалниот пристап, особено за оние кои имаат потешки ИП или имаат попречености во поголем број (28, 29).

Бројни истражувања кои ги проценувале крајните резултати од програмите за деинституализација покажале подобрување на квалитетот на животот кај лицата со ИП (30-32). Најпозитивната промена по преселувањето од институција во заедница беа забележани во домените на компетентност како што се самогрижа; социјалните вештини и начините за трошење на слободното време (30). Исто така, нашето истражување во однос на *позицијата во заедницата* покажа дека испитаниците коишто живеат во домови со поддршка имаат значајно поголема инволвираност во активностите во некои од социјалните групи и имаат бескраен опсег на можности за избор на слободни активности. Уште повеќе што резултатите од нашето истражување ги поддржуваат некои од резултатите на другите истражувања, според кои поголемата автономија е поврзана со поголемиот број можности и повисокото ниво на достигнување (18), додека субјективната перцепција за квалитетот на животот на лицата со ИП статистички значајно зависи од нивото на нивното учество во заедницата и

Social support, quality of interpersonal relationships and relationships with friends can be preconditions for satisfaction in health and material well-being categories both in the group of respondents with ID and in the general population group, which are closely related to the subjective experience of quality of life (17-21). The results of our research also show that respondents who live outside the institution have more contacts with friends and family, participate in social activities, and they are members of social groups and associations and show greater satisfaction with the quality of life. The extent to which the social environment is important is also shown by the results of comparative studies of supported housing for people with ID, according to which one of the most important factors in the success of the programme and the subjective experience of the quality of life for people with ID is the impact of accessibility of staff providing support (22-26). On the other hand, the attitude of staff towards users is related to behavioral problems, housing conditions and types of support. (8, 27). In addition to changing accommodation, it is necessary to change the approach of staff support and base it on an individual approach, especially for those with severe or multiple disabilities (28, 29).

Numerous studies evaluating the outcomes of deinstitutionalization programmes reported improvement in the quality of life for people with ID (30-32). The most positive changes after moving from institution to community were observed in competency domains such as self-care; social skills and ways of spending leisure time (30). Also, our research in terms of *Community position* showed that respondents living in supported housing were significantly more involved in the activities of some social groups and had infinite range of possibilities for choosing leisure activities. Moreover, our research results support the same results as other studies, according to which greater autonomy is associated with greater range of choices and higher levels of achievement (18), whereas the subjective perception of the quality of life of persons with ID statistically significantly depends on the level of their participation in community life and possibilities for establishing relationships with various social resources (33).

можностите за воспоставување врски со различни социјални извори (33).

Заклучок

Од добиените резултати може да заклучиме дека видот на услугата во домувањето е од круцијално значење за севкупниот квалитет на живот кај лицата со ИП и е поврзан со нивното субјективно проценување на квалитетот во различни области од животот, како и нивното животно задоволство со постигнатите цели и чувството на социјална припадност. Во споредба со лицата со ИП коишто живеат во институции, испитаниците кои се дел од програмите за поддршка во домот имаа подобар квалитет на живот и беа позадоволни од различни области од нивниот живот, отколку испитаниците од другите два потпримероци и тие имаа искусено повисоко ниво на социјална инклузија во споредба со другите два потпримероци на испитаници.

Затоа, ова истражување може да придонесе во подобрувањето на квалитетот на имплементација на програмите за поддршка во домот за лица со ИП, како и за инклузијата на повеќе корисници во тие програми.

Лумература / References:

1. Cummins RA. Comprehensive Quality of Life Scale-Intellectual. Cognitive Disability (ComQoI-I5), 5th edition, School of Psychology, Deakin University, Melbourne (AU). 1997.
2. Renwick R, Brown I, Raphael D. Person-centered quality of life: Contributions from Canada to an international understanding. Cross-cultural perspectives on quality of life. 2000;5:21.
3. Verdugo MA, Schalock RL, Keith KD, Stancliffe RJ. Quality of life and its measurement: Important principles and guidelines. Journal of intellectual disability research. 2005 Oct 1;49(10):707-17.
4. Schalock RL. Introduction and overview. Journal of Intellectual Disability Research. 2005 Oct 1;49(10):695-8.
5. Cobigo V, Ouellette-Kuntz H, Lysaght R, Martin L. Shifting our conceptualization of social inclusion. Stigma research and action. 2012 Jan 31;2(2).
6. Simplican SC, Leader G, Kosciulek J, Leahy M. Defining social inclusion of people with intellectual and developmental disabilities: An ecological model of social networks and community participation. Research in developmental disabilities. 2015 Mar 1;38:18-29.
7. Schalock RL, Verdugo MA, Bonham GS, Fantova F, Van Loon J. Enhancing personal outcomes: Organizational strategies, guidelines, and examples. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities. 2008 Dec 1;5(4):276-85.
8. Felce D, Jones E, Lowe K, Perry J. Rational resourcing and productivity: Relationships among staff input, resident characteristics, and group home quality. American Journal on Mental Retardation. 2003 May;108(3):161-72.
9. Bramston P, Chipuer H, Pretty G. Conceptual principles of quality of life: an empirical exploration. Journal of Intellectual Disability Research. 2005 Oct 1;49(10):728-33.
10. Bratković D, Rožman B. Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 2006 Oct 1;42(2):101-12.
11. Krauss MW, Seltzer MM, Goodman SJ. Social support networks of adults with mental retardation who live at home. American Journal on Mental Retardation. 1992 Jan.

12. Widmer ED, Kempf-Constantin N, Robert-Tissot C, Lanzi F, Carminati GG. How central and connected am I in my family?: Family-based social capital of individuals with intellectual disability. *Research in developmental disabilities*. 2008 Mar 1;29(2):176-87.
13. McGillivray JA, McCabe MP. Detecting and treating depression in people with mild intellectual disability: The views of key stakeholders. *British journal of learning disabilities*. 2010 Mar 1;38(1):68-76.
14. Matson JL, Dempsey T, Rivet TT. The interrelationships of psychopathology symptoms on social skills in adults with autism or PDD-NOS and intellectual disability. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*. 2009 Feb 1;21(1):39-55.
15. Kim S, Larson SA, Charlie Lakin K. Behavioural outcomes of deinstitutionalisation for people with intellectual disability: a review of US studies conducted between 1980 and 1999. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2001 Jan 1;26(1):35-50.
16. Kozma A, Mansell J, Beadle-Brown J. Outcomes in different residential settings for people with intellectual disability: a systematic review. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*. 2009 May;114(3):193-222.
17. Lucas-Carrasco R, Salvador-Carulla L. Life satisfaction in persons with intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities*. 2012 Jul 1;33(4):1103-9.
18. Bratković D. Kvaliteta življenja osoba s umjerenom i težom mentalnom retardacijom u obiteljskim i institucionalnim uvjetima života. Doktorska disertacija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 2002.
19. Duvdevany I, Arar E. Leisure activities, friendships, and quality of life of persons with intellectual disability: Foster homes vs community residential settings. *International Journal of Rehabilitation Research*. 2004 Dec 1;27(4):289-96.
20. Cummins RA, Lau AL. Cluster housing and the freedom of choice: a response to Emerson (2004). *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2004 Sep 1;29(3):198-201.
21. Glumbić N, Brojčin B. Život u zajednici djece s mentalnom retardacijom i autizmom (Life in the Community With the Intellectual Disabled People and Autism). Zbornik radova sa međunarodnog skupa „Rehabilitacija–stanje i perspektive djece s teškoćama u razvoju i osoba sa invaliditetom”. Rijeka, Hrvatska. 2006:276-83.
22. Felce D. Quality of support for ordinary living. In: *Deinstitutionalization and community living 1996* (pp. 117-133). Springer, Boston, MA.
23. Jones E, Felce D, Lowe K, Bowley C, Pagler J, Gallagher B, Roper A. Evaluation of the dissemination of active support training in staffed community residences. *American Journal on Mental Retardation*. 2001 Jul;106(4):344-58.
24. Mansell J, Elliott T, Beadle-Brown J, Ashman B, Macdonald S. Engagement in meaningful activity and “active support” of people with intellectual disabilities in residential care. *Research in developmental disabilities*. 2002 Sep 1;23(5):342-52.
25. Bradshaw J, McGill P, Stretton R, Kelly-Pike A, Moore J, Macdonald S, Eastop Z, Marks B. Implementation and evaluation of active support. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 2004 Sep 1;17(3):139-48.
26. Beadle-Brown J, Leigh J, Whelton B, Richardson L, Beecham J, Baumker T, Bradshaw J. Quality of life and quality of support for people with severe intellectual disability and complex needs. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 2016 Sep 1;29(5):409-21.
27. Perry J, Felce D. Factors associated with outcome in community group homes. *American Journal on Mental Retardation*. 2005 Mar;110(2):121-35.
28. Mansell J. Deinstitutionalisation and community living: progress, problems and priorities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2006 Jun 1;31(2):65-76.
29. Cocks E, Thoresen S, Williamson M, Boaden R. The individual supported living (ISL) manual: a planning and review instrument for individual supported living arrangements for adults with intellectual and developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*. 2014 Jul 1;58(7):614-24.
30. Felce D, Emerson E. Living with support in a home in the community: Predictors of behavioral development and household and community activity. *Developmental Disabilities Research Reviews*. 2001 May 1;7(2):75-83.
31. O'Brien P, Thesing A, Tuck B, Capie A. Perceptions of change, advantage and quality of life for people with intellectual disability who left a long stay institution to live in the community. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2001 Jan 1;26(1):67-82.

32. Mansell J, Beadle-Brown J, Macdonald S, Ashman B. Resident involvement in activity in small community homes for people with learning disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 2003 Mar 1;16(1):63-74.
33. Petrović B, Stojisavljević D, Novak J, Lukić D. Stepen socijalne participacije i socijalna kompetentnost osoba sa intelektualnim teškoćama. *Socijalna misao*. 2007;14(4):105-17.